

Секція: Банківська справа

ЗУЄВА ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІВНА

аспірант кафедри банківської справи

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

ЕЛЕМЕНТИ СКЛАДОВИХ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СПЕЦИФІКУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Сьогодні банківська система України переживає кризові події, розвиток яких вказав на недосконалість підходів до планування банківської діяльності. Нагальною потребою також стала необхідність максимального підвищення результативності діяльності банків. Одним із напрямків вирішення означених проблем є оцінювання фінансового потенціалу банку і спрямування зусиль на його реалізацію.

В процесі оцінювання фінансового потенціалу банків України важливою вимогою є схожість об'єктів оцінювання за характеристиками діяльності, їх однорідність та порівняність. В роботі по дослідженню рівня ефективності банків [1, с. 303] Шергін В.В. робить припущення, що параметри, які визначають ефективність банківської діяльності відрізняються для окремих груп банків, але залишаються постійними в середині групи. Отже, при дослідженні фінансового потенціалу банків також більш доцільним є визначення меж можливостей для груп подібних банків, які можна виявити за допомогою кластерного аналізу. Для проведення кластерного аналізу необхідним є визначення показників групування, тобто основних характеристик діяльності. При цьому, класифікацію банків доцільно здійснювати за складовими елементами фінансових спроможностей та фінансових можливостей згідно статей фінансової звітності, але слід зазначити, що не всі статті балансу однаково впливають на характеристику його структури, а отже не значно

характеризують специфіку діяльності банку. Банки України в більшості є універсальними банківськими установами орієнтованими на класичний спектр послуг, тобто залучення депозитів та надання кредитів фізичним та юридичним особам. Операції з цінними паперами досі не набули великого значення серед операцій банків України. Серед активних операцій з цінними паперами в цілому по Україні найбільшим є портфель цінних паперів на продаж, але при цьому загальний обсяг таких операцій в середньому не досягає 10% активів банківської системи. Окрім того, більша частина цінних паперів на продаж зосереджена в Ощадбанку та Укресімбанку, перш за все це ОВДП. Але, слід зазначити, що із посиленням кризових явищ в економіці банки почали збільшувати частку вкладень у цінні папери, що пояснюється необхідністю диверсифікації ризику. Пасивні операції також переважно зосереджені на залученні коштів фізичних та юридичних осіб, відсоток залучення коштів інших банків та шляхом емісії цінних паперів є малим.

До складу фінансових спроможностей банку також відносяться кошти, що обліковуються за статтями балансу «інші залучені кошти» та «інші фінансові зобов'язання». Але, слід зазначити, що обсяги коштів за даними статтями звітності важко піддаються аналізу у зв'язку із дуже різним складом операцій, які обліковуються банками за даними статтями. Залучення банком коштів на умовах субординованого боргу є вигідним для банку, адже є дешевшим ніж інші види зобов'язань і може використовуватись для збільшення капітальної бази, але є досить не вигідним для інвестора, адже вимоги за даним видом зобов'язань задовольняються в останню чергу. Спроможності банку до залучення коштів на умовах субординованого боргу визначаються ефективністю роботи топ-менеджерів і наявністю у банку тісних відносин із можливими інвесторами. Отже використовувати дані за статтями «інші залучені кошти», «інші фінансові зобов'язання» та «субординований борг» при класифікації банків не доцільно.

Залучення коштів через емісію боргових цінних паперів, в першу чергу облігацій не набуло значного розвитку в Україні, в більшості це пояснюється

нерозвиненістю фондового ринку, адже найчастіше облігації випускаються саме на внутрішній ринок. Окрім того, емісія банківських облігацій є досить витратною і може сягати до 5% від номінальної вартості випуску. Витрати також включають публікацію інформації про емісію, друк бланків сертифікатів (при документарній формі випуску), оплату послуг депозитарію, аудитора, торговця цінними паперами, платіжного агента, тощо. Отже дозволити собі емісію боргових цінних паперів може лише банк із високим рівнем капіталізації та рентабельності. Відповідно, на кінець 2014 року відсоток коштів залучених шляхом емісії боргових цінних паперів складав 0,87% загальних зобов'язань, при цьому 91% емісії приходить на банки першої групи, з яких 80% складають боргові цінні папери ПАТ «Приватбанк». Слід також зазначити, що боргові цінні папери ПАТ «Приватбанк» розміщуються емітентом самостійно серед обмеженого кола юридичних осіб.

Не дивлячись на те, що банки намагаються збільшити обсяги залучених коштів із альтернативних джерел, основними напрямками залучення ресурсів залишаються депозити юридичних та фізичних осіб. Згідно методики НБУ про визначення системно важливих банків [2] при прийнятті рішення щодо системної важливості банку вага обсягу коштів залучених від юридичних та фізичних осіб складає 35% в показнику системної важливості, а коштів залучених від інших банків 7,5%.

Обсяг грошових коштів та їх еквівалентів залежить від необхідності банку підтримувати достатній рівень ліквідності, а отже від структури сформованих зобов'язань, тобто є другорядним по відношенню до них. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії не завжди приносять банку прибуток, а скоріше спрямовані на отримання контролю над підприємствами і їх доцільність визначається топ-менеджерами банку, отже включати даний показник до класифікації не доречно.

Зважаючи на низький рівень інвестиційної активності банків в Україні доцільним є об'єднання статей «торгові цінні папери», «інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю», «цінні папери в портфелі банку

на продаж» та «цінні папери в портфелі банку до погашення» в загальний показник інвестицій в цінні папери, що вказує на схильність банку до такого виду вкладень в цілому.

Що стосується статей власного капіталу банку, то вони відносяться до первинних спроможностей, але по різному впливають на обсяги формування вторинних спроможностей, тобто зобов'язань і фінансових можливостей. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [3] регулює максимальний обсяг розміщення коштів за окремими напрямками, що опосередковано впливає і на обсяг зобов'язань банку. Інструкція [3] визначає межі розміщення коштів відповідно регулятивного капіталу банку за допомогою нормативу Н2. Отже, обмеженням реалізації фінансових спроможностей та можливостей є обсяг регулятивного капіталу. При цьому, регулятивний капітал складається з основного, що вважається незмінним та додаткового, який має менш постійний характер і не може перевищувати 100% основного, отже є другорядним. Окрім того, норматив Н3 визначає достатність саме основного капіталу, як відношення його до активів та позабалансових зобов'язань зважених за рівнем ризику. Отже, доцільним при класифікації банків використовувати показник сформованого основного капіталу.

Таким чином, для врахування специфіки діяльності банку в процесі класифікації доцільно використовувати наступні показники:

розмір основного капіталу – вказує на максимальний потенційний масштаб діяльності банку;

частки вкладів фізичних осіб на вимогу та юридичних осіб на вимогу в зобов'язаннях банку – вказують на орієнтацію банку щодо обслуговування фізичних або юридичних осіб;

частки строкових вкладів фізичних та юридичних осіб в зобов'язаннях банку – вказують на орієнтацію банку щодо побудови ресурсної бази;

частка коштів інших банків в зобов'язаннях банку – вказує на залежність банку від міжбанківських позик та вкладів, зокрема від капіталу материнських банків;

частки кредитів наданих фізичним та юридичним особам в загальних активах банку – вказують на спрямованість банку щодо розміщення фінансових ресурсів;

частка інвестицій в цінні папери в активах банку – вказує на інвестиційну активність банку.

Загальний обсяг залучених та розміщених коштів за даними напрямками сягає в середньому 80-90% зобов'язань та, відповідно, активів банків України.

Таким чином, для оцінювання окремих складових фінансового потенціалу необхідним є виявлення груп подібних банків за специфікою їх діяльності. Групування банків доцільно здійснювати на основі структури їх балансу. В результаті проведеного аналізу було виявлено основні показники діяльності банку за статтями фінансової звітності, які складають зміст фінансових спроможностей та можливостей банку.

Література

1. Шергин, В.В. О стохастических граничных методах оценки эффективности в банковском секторе / Шергин В.В.// Аудит и финансовый анализ. -2009. -№4.-С. 302-306.

2. Постанова Правління Національного банку України від 25.12.2014 № 863 «Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=13264040>.

3. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків України» № 368 від 28.08.2001, із змінами внесеними від 19.08.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.